

Sait Molla

Mütareke Dönemi'nde İngiltere'nin Anadolu üzerindeki emellerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan "Türkiye'de İngiliz Muhipleri Cemiyeti" (Association of the Friends of England in Turkey)'nin kurucu Genel Başkanı, Kürt Teali Cemiyeti üyelerinden, Türkçe İstanbul Gazetesi'nin sahibi ve yazarı, Şûrâyı Devlet Azası (Danıştay Üyesi), Adliye Nezareti Müsteşarı. Sait Molla, Mustafa Neşet Molla'nın oğlu ve Şeyhülislam Cemalettin Efendi'nin yeğenidir. Bu sebeple dini çevrelerde önemli bir nüfuza sahiptir ve "Molla" sıfatını almıştır. Sık sık bu dini nüfuzunu ve vasfını kullanarak ön plana çıkmaya ve halk üzerinde etkili olmaya çalışan bir kişi idi. Menfaatine düşkün bir kişilik yapısında olan Sait Molla, Mütareke'nin imzalanması ile birlikte İstanbul'a dönerek, İngilizler lehinde ve İngiliz mandasının kabul edilmesi yönünde yazdığı makalelerle dikkat çekmiştir. Sait Molla, Şûrâ-yı Devlet üyeliği ve Adliye Nezareti Müsteşarlığı yapmış, İngilizlerden aldığı parayla Türkçe İstanbul Gazetesi'ni çıkarmıştır. Molla, aslında İngiliz Büyükelçiliğinden her ay 300 lira aldığı bilinen bir İngiliz ajanıdır. İngiliz Muhipleri Cemiyeti, İngiltere Büyükelçiliği'nde görevli Protestan Misyoneri Rahip Robert Frew ve İngiltere Büyükelçiliği Baş Tercümanı Mr. Ryan tarafından 20 Mayıs 1919 günü İstanbul merkezli olarak Sait Molla'ya kurulan bir cemiyetti. Cemiyetin kuruluş çalışmalarını Sait Molla yürütmüş olduğundan resmi kurucu Sait Molla görünmekte ise de, aslında bu faaliyetlerin baş mimarı, İngiliz Gizli Servisi'nin (Intellegence Sevice) İstanbul Şubesi Başkanı ve İngiliz Yüksek Komiserliği'ndeki "baş casus" Papaz Frew" (Anadolu'da Albay Emiling ismini kullanmıştır) idi. Özellikle cemiyet kurma ve yönetme konusunda yetiştirilmiş olan Papaz Frew, bu maksat ve görevde değişik ülkelerde çalışmış bir kişiydi. Edindiği tecrübeler doğrultusunda genellikle geri planda kalarak daha başarılı olduğunu bilen Papaz Frew, bu nedenle İstanbul'da İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin kurulmasıyla ilgili faaliyetlerini Sait Molla vasıtasıyla yürütmüştür. Özellikle Müslüman Türk halkının din konusundaki hassasiyetlerini iyi bilen İngilizler, cemiyetin çalışmalarında da halkın bu duygularını istismar etmeyi planlamışlardı. Bu maksatla, cemiyetin kurucusu ve yöneticisi olarak, dini kimliği ön planda olan Sait Molla görevlendirilmişti. Papaz Frew'in de Müslüman din adamı kimliğine bürünmesiyle, cemiyete dini bir görüntü kazandırılmaya çalışılmıştır. Sait Molla, Rahip Frew ve Abdullah Cevdet'le birlikte cemiyetin ideolojisini de belirlemiştir. Bu ideoloji, "Biricik kurtuluş yolu olarak Anadolu'da İngiliz manda ve himayesinin gerekliliğini savunmak ve bunu gerçekleştirmeye çalışmak" olarak belirlenmiştir. Nitekim Sait Molla, 23 Mayıs 1919'da belediye reislerine gönderdiği telgraflarda bunu açıkça ortaya koyuyor ve cemiyetin ideolojisinin, "tek kurtuluş yolu olarak İngiliz manda ve himayesi fikrinin kabul edilmesi" olarak açıklıyordu. Yine Sait Molla 22 Ağustos 1921'de İngiltere Yüksek Komiserliği'ne verdiği bir yazıda, "kendisi ve arkadaşlarının Türkiye'de halkın eğitim düzeyine göre bir hükümet kurmak ve İngiliz uygarlığından yararlanmak istediklerini" ifade ediyordu. Görüldüğü gibi Sait Molla ve başkanı olduğu cemiyet "İngiliz'den çok İngilizci" bir yaklaşımla hareket ediyor ve Türk Milleti'ni Milli Mücadele aleyhine kışkırtıyordu. Daha önce başyazarlığını kendisinin yaptığı "Yeni İstanbul" adıyla bir gazete çıkartan Sait Molla, İngiliz Muhipleri Cemiyeti kurulunca gazetenin adını "Türkçe İstanbul" olarak değiştirdi. Gazetenin başlığının altına cemiyetin İngilizce adı yazıldı ve gazete tamamen İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin yayın organı haline getirildi. Sait Molla, özellikle cemiyetin İstanbul'daki çalışmalarında başrolü oynuyordu. O İngiliz temsilcilerinden aldığı direktifler doğrultusunda Milli istiklali engellemeye çalışıyor, özellikle Rahip Frew ile sürekli irtibat halinde bulunuyordu. Sait Molla'nın cemiyetin yürüttüğü her türlü faaliyetle ilgili olarak kendisinden izin almak ve bilgi vermek durumunda olduğu Rahip Frew ile çok sık haberleşmesi ve haberleşmeyi sağlamak maksadıyla Frew'e yazdığı mektuplar da adeta Sait Molla'nın İngilizlerin emrinde çalıştığını ispatlıyordu. Bu mektupları Nutuk'ta yayınlayan Atatürk, Sait Molla için "vatan haini" nitelemesini yapmıştır. Milli Mücadele'nin başarılı bir şekilde yürütülmesi ve İstanbul'da İngilizlerin etkisinin azalmaya başlaması üzerine İngiliz Muhipleri Cemiyeti

kurucuları birbirlerine düştüler. Nihayet 6 Ekim 1921’de Sait Molla grubunun düzenlediği kongreden sonra gittikçe güç kaybeden cemiyet yıkılma sürecine girdi. Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasından sonra adli takibata maruz kalan ve İstiklal Mahkemelerince “Türk İnkılâbı’nın düşmanı” ilan edilen başlıca yöneticiler ve bu arada Sait Molla, İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak çeşitli cezalara çarptırıldılar. Bunların bir kısmı yurt dışına kaçmış, bir kısmı da 1924 yılında TBMM Hükümeti tarafından hazırlanan ve Mecliste de onaylanan bir kararla yurt dışına çıkarılmaları uygun görülen 150 kişi arasına konulmuş ve yurt dışında yaşamaya mecbur edilmiştir. Sait Molla ile birlikte İngiliz Muhipleri Cemiyeti kurucu ve üyelerinden 15 kişi 150’likler arasında yer almıştır. Yüzellikler listesinde 98. sırada yer alan Sait Molla, zaten Ekim 1922’de imzalanan Mudanya Mütarekesi’nden önce İngiliz elçiliğine sığınmış ve İngiliz General Harrington’un verdiği İngiliz pasaportuyla yurdu terk etmiştir. Yurdu terk ettikten sonra Romanya’ya gitti. Burada Türkiye aleyhinde faaliyetler gösterdiği ve Türk Maslahatgüzarı ile ilgili hakaret içeren bir yazı yazdığı için Romen yetkililer tarafından sınır dışı edildi. 1925 yılı Mayıs ayında Kıbrıs’a, 1926 yılında da Mısır’a gitti. Sait Molla, İşgalci devletlerin baskısıyla Ermeni tehcirinde sorumluluğu bulunduğu iddiasıyla Divan-ı Harb-i Örfi’de yargılanarak idam cezası verilen ve sonra da idam edilen Boğazlayan Kaymakamı Kemal Bey’in davasında mahkeme heyetinde idam kararını verenler arasındaydı.

Ali GÜLER

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt I-III,, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan Z. Korkmaz, Ankara 1984.

ÇADIRCI, M., “İngiliz Muhipleri Cemiyeti’ne İlişkin Belgeler”, **Akdeniz Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C I, S 1, Antalya 1994.

DÖNMEZ, C., **Millî Mücadele’ye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

SONYEL, S. R., **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye’deki Eylemleri**, TTK Basımevi, Ankara 1995.

TEVETOĐLU, F., **Millî Mücadele Yıllarında Kuruluşlar**, TTK Basımevi, Ankara 1991.

TUNAYA, T. Z., **Türkiye’de Siyasal Partiler, Cilt II, Mütareke Dönemi (1918-1922)**, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 1986.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, 1. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sait-molla/?pdf=3392> adresinden erişilmiştir